

Мельничук Лілія Борисівна, к.пед.н, доцент, завідувач кафедри педагогіки
Шкабаріна Маргарита Андріївна, к.пед.н, старший викладач кафедри української мови та літератури (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне),
shkabarina@ukr.net

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИМ КРИТЕРІЄМ

***Анотація.** У статті висвітлено результати діагностики готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм. Обґрунтовано актуальність формування готовності майбутніх учителів до реалізації засад інноваційної діяльності. Визначено сутність поняття «готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності», виокремлено та охарактеризовано його критерії: мотиваційно-ціннісний; когнітивний; операційний та відповідні їм показники. Доведено значення мотиваційно-ціннісного критерію готовності до інноваційної діяльності як системоутворювального чинника професійної діяльності. Розкрито процедуру діагностики готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм.*

***Ключові слова:** інноваційна діяльність, готовність, майбутні педагоги, діагностика, мотиваційно-ціннісний критерій.*

Melnychuk Liliya Borisovna, Ph.D in Pedagogic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy, **Shkabarina Marharyta Andriivna**, Ph.D in Pedagogic Sciences, Senior Lecturer of the Department of Ukrainian Language and Literature (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), shkabarina@ukr.net

DIAGNOSTICS OF FUTURE PEDAGOGUES' READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY BY MEANS OF VALUE-MOTIVATIONAL CRITERION

Abstract.

***Introduction.** Reforming the educational sector provides for the innovative nature of educational activities at the primary school level since the early years of public education and training of children have a very important impact on the further development of intelligence, creativity, character formation, self-identity.*

Despite a significant amount of research on pedagogical and educational innovation, the problem of forming the readiness of future teachers to

implement the principles of innovation activity has not been exhausted and needs further study.

Purpose. *The purpose of the article is to study the readiness of future teachers to innovate according to the motivational and value criterion.*

Methods. *The following methods are used in the work: empirical – pedagogical observation, questionnaires; mathematical – statistical methods of processing experimental data.*

Results. *The article highlights the results of the diagnosis of the readiness of future teachers to innovate according to the motivational-value criterion. The urgency of formation of readiness of future teachers for the realization of principles of innovative activity is substantiated. The essence of the concept of «readiness of future teachers for innovation activity» is determined, his criteria are distinguished and characterized: motivational-value; cognitive; operational and related indicators. The value of the motivational-value criterion of readiness for innovation activity as a system-forming factor of professional activity is proved. The procedure for diagnosing the readiness of future teachers to innovate according to the motivational-value criterion is described. Stated that 76 % of students described the creative (high) level of readiness for innovation, 24 % – search (middle). According to the results of the experiment, students with an adaptive (low) level were not found.*

Originality. *The criteria of students' readiness for innovation are singled out, the indicators of motivational-value criterion are characterized. The expediency of introducing an experimental diagnosis of the readiness of future teachers to innovate based on the motivational and value criterion is substantiated. The validity of the questionnaire for students «The readiness for innovation according to the results of self-evaluation» is proved.*

Conclusion. *Research results let us conclude that students of Master teaching faculty motivated to innovate. They are characterized by a deep awareness of the need to apply innovative technologies; conscious attitude towards the fulfillment of duties related to solving the psychological and pedagogical tasks of organizing innovation activity; a steady desire for purposeful communication on relevant topics with teachers and teachers. Students express the constant internal need for mastering the knowledge skills and abilities to apply elements of innovative technology.*

Key words: *innovative activity, readiness, future teachers, diagnostics, motivational-value criterion.*

Орієнтація вітчизняних закладів на світові стандарти освіти в умовах євроінтеграційних процесів передбачає упровадження нових підходів до підготовки учителів, з метою формування в них умінь, необхідних для творчої професійної діяльності. Особливо важливо забезпечити інноваційний характер педагогічної діяльності на початковому шкільному

рівні, оскільки перші роки суспільного виховання й навчання дітей мають надзвичайно важливий вплив на подальший розвиток інтелекту, творчості, формування характеру, саморозвиток особистості тощо [1]. У зв'язку з цим проблема формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів початкової ланки освіти набуває особливої актуальності.

Провідна роль освіти і вчителя в суспільстві, необхідність підготовки сучасного вчителя у відповідності до вимог суспільства підкреслюється в законодавчих державних документах України: Законах України «Про освіту» (2017) [2], Стратегії інноваційного розвитку України на 2009 – 2018 роки та на період до 2039 року (2009) [3], Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2012) [4], Концепції Нової української школи (2017) [5] та ін. Ці документи визначають пріоритети національної освіти щодо формування нової генерації педагогів, здатних до інноваційної, креативної діяльності.

Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності є багатоаспектною та розглядається в низці сучасних наукових досліджень. Так, філософські засади інноваційної педагогічної діяльності розкрито у працях В. Николко та ін., теоретичні основи обґрунтували такі дослідники: К. Ангеловські, Х. Барнет, Х. Білл, Н. Гросс, Л. Даниленко, Л. Подимова, С. Поляков, О. Попова, М. Поташник, В. Сластьонін, Н. Юсуфбекова та ін. Проблеми організаційно-методичного забезпечення інноваційних процесів в освіті присвячено дослідження М. Аuzuної, І. Галиці, Б. Гречаника, І. Дичківської, Н. Буги, Д. Алфімова та ін.

Однак незважаючи на значну кількість досліджень із педагогічної та освітньої інноватики, проблема системи та процесів управління інноваційною діяльністю ЗВО, формування готовності майбутніх учителів до реалізації засад інноваційної діяльності своєї актуальності не вичерпали і за необхідності забезпечення подальшого інноваційного розвитку вітчизняної освіти окреслена проблема потребує подальшого вивчення.

Метою нашої статті є дослідження готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм.

Інноваційна педагогічна діяльність як особливий вид творчої діяльності спрямована на оновлення системи освіти. Вона є результатом активності людини не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у зміні його відповідно до особистих і суспільних потреб та інтересів.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності є основою професійно-педагогічної позиції майбутнього вчителя, підґрунтям його саморозвитку та самовдосконалення, формування активної суспільної позиції. Рівень готовності вчителя до інноваційної педагогічної діяльності визначається певними критеріями та показниками, співвідношення яких свідчить про якість його професійної підготовки.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності, а також її критерії та показники досліджено багатьма науковцями. Проте у їх дослідженнях

існують певні розбіжності у визначенні стану готовності до інноваційної педагогічної діяльності, її компонентів, критеріїв та показників.

Враховуючи результати проведеного теоретичного аналізу поняття, вважаємо, що «готовність майбутнього вчителя до інноваційної педагогічної діяльності» – це важлива інтегрована якість і стійка особистісна характеристика майбутнього педагога, що виявляється у його здатності здійснювати ефективну педагогічну діяльність і є результатом процесу професійної підготовки вчителів у закладі вищої освіти [6, с. 152].

Формування готовності студентів до інноваційної діяльності включає такі критерії, як: мотиваційно-ціннісний; когнітивний; операційний та відповідні їм показники (рис. 1).

Рис. 1. Критерії і показники готовності майбутніх учителів початкової освіти до інноваційної діяльності

Мотиваційно-ціннісний критерій готовності до інноваційної діяльності є основою, на якій будуються основні професійні якості педагога. Система мотивів виконує регулятивну функцію в процесі підготовки майбутнього вчителя до інноваційної діяльності та сприяє формуванню стійкого прагнення вчителя до професійного розвитку та зростання. Мотиваційно-ціннісний критерій вказує на самореалізацію особистості майбутнього вчителя як професіонала в інноваційній діяльності, на рівень сприйнятливості до нововведень, на потребу у створенні інноваційних проектів як нового способу вирішення педагогічних проблем [7, с. 65].

Отже, мотиваційно-ціннісний критерій готовності до інноваційної діяльності ми визначаємо першим та системоутворювальним, оскільки від мотивації залежить активність особистості майбутнього педагога, його спрямованість на подальшу професійну діяльність в умовах інноваційного освітнього середовища.

Цей критерій визначається наступними показниками:

- наявність пізнавального інтересу до інноваційних педагогічних технологій та оволодіння інноваціями через процес проектування;
- наявність стійких мотивів та професійно-ціннісних орієнтацій, які забезпечують цілеспрямоване оволодіння інноваційною діяльністю;
- сформованість цілей власної інноваційної діяльності;
- потреба у творчому самовираженні;
- наявність установки на професійний та особистісний саморозвиток;
- позитивне ставлення майбутнього фахівця до необхідності спеціальної інноваційної організації навчально-пізнавальної діяльності;
- наявність високого рівня сприйнятливості до нововведень;
- бажання брати участь у створенні, реалізації та поширенні педагогічних інновацій [1; 6; 7].

У відповідності з визначеними критеріями і показниками були означені рівні готовності студентів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм: адаптивний рівень (низький), пошуковий рівень (середній) і креативний рівень (високий).

Основними рисами *креативного (високого)* рівня готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності за означеним критерієм є такі:

- глибоке усвідомлення значимості навчання молодших школярів за інноваційною технологією, необхідності застосування різних груп інтерактивних вправ;
- виражена спрямованість на застосування на власних уроках індивідуальних, групових і колективних інтерактивних вправ, дискусії, обговорень тощо;
- наявність постійної внутрішньої потреби в опануванні знань, навичок та умінь застосовувати елементи інноваційної технології;
- свідоме ставлення до виконання обов'язків, що пов'язані з вирішенням психолого-педагогічних завдань організації інноваційної діяльності;
- стійке прагнення до цілеспрямованого спілкування за відповідними темами з викладачами і вчителями.

Пошуковий (середній) рівень готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності характеризується такими показниками:

- усвідомлення значимості організації навчання молодших школярів за інтерактивною технологією, необхідності впровадження на уроках інтерактивних вправ;

- чітко виражена потреба в опануванні знань, навичок та умінь застосовувати елементи технології;
- наявність власне особистісних мотивів у зацікавленості інноваційними технологіями;
- ситуаційне прагнення до цілеспрямованого спілкування на відповідні теми з викладачами і вчителями.

Основними рисами *адаптивного (низького) рівня* готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності є такі:

- необхідність застосування інтерактивних технологій при навчанні молодших школярів усвідомлена неповністю, не має прагнення їх застосовувати; низька, ситуативна потреба в опануванні знань, навичок та умінь застосовувати елементи технології;
- нечасті вияви схильності до активності, творчості, ініціативи у підготовці і проведенні інтерактивних уроків та занять;
- переважання власне особистісних мотивів у зацікавленості інтерактивним навчанням, пошук користі від проявів активності на інтерактивних заняттях;
- відсутність прагнення до спілкування з викладачами, вчителями щодо упровадження інноваційних освітніх технологій у початковій школі.

Визначені показники свідчать про те, що кожний із них інтегрується і є лише умовно виділеним у цілісному особистісному утворенні, яким є готовність майбутніх вчителів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм.

Враховуючи вищевикладені теоретичні міркування щодо можливості формування готовності студентів до застосування інноваційної технології у початковій школі, експериментальне дослідження проводилось на першому курсі зі слухачами магістратури педагогічного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Всього в опитуванні взяли участь 25 студентів магістратури. Респонденти, які брали участь у дослідженні, відзначались неоднорідністю за успішністю, поведінковими реакціями, швидкістю виконання поставлених завдань.

З метою з'ясування рівнів готовності студентів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм ми використовували метод анкетування (з метою самооцінки сформованості у студентів мотивації до здійснення інноваційної діяльності) [8, с. 254–256].

Аналіз отриманих результатів дає підстави зробити такі висновки. На запитання анкети «Чи бажаєте Ви у майбутньому стати педагогом-новатором?» 100 % опитаних дали ствердну відповідь, що є свідченням наявності внутрішньої потреби у студентів магістратури в опануванні знань, навичок та умінь застосовувати елементи інноваційних технологій у професійній діяльності.

Серед студентів магістратури 80 % опитаних планують застосовувати інноваційні технології навчання у майбутній професійній діяльності, 12 % з них надають перевагу традиційним методикам, решта 8 % не змогли дати однозначної відповідь на це запитання.

76 % опитаних упевнені, що інноваційні технології допомагають учням краще засвоювати навчальний матеріал, натомість 24 % магістрантів вважають, що інновації варто застосовувати на уроці в залежності від навчального матеріалу.

У відповідь на запитання «Як Ви ставитесь до педагогів, які застосовують лише традиційні технології, професійно не розвиваються?» 60 % респондентів зауважили на негативне ставлення до таких учителів, оскільки, на їхню думку, «педагогу потрібно завжди розвиватись»; у свою чергу 32 % серед загальної кількості опитаних вказали на нейтральне ставлення, оскільки професійний розвиток – це особиста справа кожного педагога; натомість 8 % майбутніх магістрантів зазначили позитивне ставлення до вчителів-прихильників традиційної системи навчання, оскільки «не бачають у цьому нічого негативного».

Серед загальної кількості опитаних усі без винятку зазначили, що їм цікаво дізнаватись про педагогічні новації та експерименти у процесі навчання. Для 72 % майбутніх педагогів інноваційна педагогічна діяльність приваблива особистим та професійним розвитком, інші 28 % опитаних вказали на визнання з боку колег та керівництва навчального закладу. Студентів, які не вважають інноваційну діяльність привабливою, в процесі анкетування не було виявлено.

У процесі анкетування більшість респондентів (72 % з загальної кількості опитаних) вказали, що у майбутній професійній діяльності планують дізнаватись (або цікавляться вже зараз) про нові технології навчання з різних ресурсів (конференцій, методичних посібників, журналів, форумів тощо); у свою чергу 24 % висловили сумніви, чи вистачить їм на це часу (бажання); натомість 4 % упевнені, що їм достатньо знань, набутих під час навчання у ЗВО.

Серед студентів магістратури 80 % указали на те, що хотіли б створити авторську технологію (метод, прийом) навчання, погодившись з наступною аргументацією: «хотів би, щоб інші дізнались про мої досягнення», 20 % з опитаних висловили сумніви: «не впевнена, що у мене вийде». Позитивним, на нашу думку, є той факт, що жоден з опитаних магістрантів не погодився з аргументацією «Мені це не потрібно».

Серед внутрішніх протиріч (сумнівів), які стають на заваді створення інноваційного освітнього продукту, переважна більшість студентів магістратури (84 %) зазначили, що їм «нічого не заважає» та стверджували, що «я завжди відкрита до нового і не боюсь невдач», 12 % переконані, що їм «заважають сумніви, чи зможу я бути успішною в

інноваційній діяльності», 4 % висловили невпевненість у позитивному результаті, або у тому, що інноваційний продукт буде більш успішним порівняно з традиційною методикою.

У майбутній професійній діяльності переважна більшість опитаних (92 % з них) ідентифікують себе з педагогом-новатором, 8 % серед опитаних ще не визначилась. Жоден з респондентів не вказав на відповідь «звичайний середньостатистичний учитель», що є свідченням сформованої у студентів потреби у творчому самовираженні; наявності установки на професійний та особистісний саморозвиток.

На думку 40 % опитаних, професія вчителя обов'язково передбачає постійне самовдосконалення; 36 % вказали на любов до дітей; натомість 24 % надають перевагу оволодінню певним обсягом знань.

Інтерпретацію результатів було здійснено шляхом підрахунку сумарної кількості балів:

- за кожену відповідь «А» було нараховано 3 бали;
- за відповідь «Б» – 0 балів;
- за відповідь «В» – 1 бал.

Максимальна кількість балів, яку мали змогу отримати студенти – 20 балів.

Критерії оцінювання:

0–5 балів – адаптивний рівень; студент не бажає застосовувати інноваційні технології навчання; пасивний до інновацій; не виявляє зацікавленості до професійного розвитку;

6–14 балів – пошуковий рівень; майбутній педагог нейтрально ставиться до інноваційних технологій; переважає невизначеність стосовно майбутньої професії; інноваційній діяльності заважають сумніви, невпевненість в собі;

15–20 балів – креативний рівень; студент відкритий до нового, не боїться невдач; бажає застосовувати інноваційні технології навчання; професійно розвиватись.

Результати готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм відображено на рис. 2.

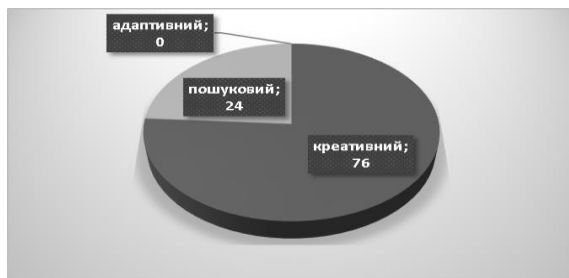

Рис. 2. Результати готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності

Дані, наведені на рис. 2, свідчать про те, що 76 % студентів мають креативний (високий) рівень готовності до інноваційної діяльності. Вони показують усвідомлену та аргументовану мотивацією до оволодіння інноваційною діяльністю та творчою самореалізацією; усвідомленість системи цінностей майбутніх учителів; наявність позитивної Я-концепції. 24 % студентів магістратури виявили пошуковий рівень готовності до інноваційної діяльності. Їм властива наявність спонукальних мотивів до оволодіння інноваційною діяльністю та творчої самореалізації, часткове усвідомлення системи цінностей; сформованість позитивної Я- концепції.

Позитивним, на нашу думку, є той факт, що з низьким рівнем готовності до інноваційної діяльності не виявлено.

Результати дослідження дають підстави для висновку, що студенти магістратури педагогічного факультету вмотивовані до інноваційної діяльності. Для них характерне глибоке усвідомлення необхідності застосування інноваційних технологій; свідоме ставлення до виконання обов'язків, що пов'язані з вирішенням психолого-педагогічних завдань організації інноваційної діяльності; стійке прагнення до цілеспрямованого спілкування за відповідними темами з викладачами і вчителями. У студентів виражена наявність постійної внутрішньої потреби в опануванні знань, навичок та умінь застосовувати елементи інноваційної технології.

Перспективу подальших розвідок буде спрямовано на діагностику готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності за змістово-когнітивним та діяльнісно-поведінковим критеріями.

Список використаних джерел

1. Формування готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності: теорія і практика: кол. моногр. Київ, 2016. 258 с.
2. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39, ст. 380). 2018.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2009–2018 роки та на період до 2039 року. Державне агентство України з інвестицій та розвитку. URL: <http://www.in.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2019).
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html/> (дата звернення: 10.04.2019).
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934> (дата звернення: 11.04.2019).
6. Комар О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій: теоретико-методичні аспекти: монографія. Умань, 2008. 332 с.
7. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху: інформаційно-методичний збірник. Полтава, 2006. 124 с.
8. Шкабаріна М. А. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2018. 279 с.

References

1. Formuvannia hotovnosti maibutnikh vchyteliv do innovatsiinoi diialnosti: teoriia i praktyka: (2016). Kyiv (In Ukrainian).
2. Zakon Ukrainy (*Law of Ukraine*). «Pro osvitu». (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (Information from the Verkhovna Rada)*, 38–39 (In Ukrainian).
3. Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2009–2018 roky ta na period do 2039 roku. (2009). Retrieved from: <http://www.in.gov.ua/> (Last accessed: 10.04.2019) (In Ukrainian).
4. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku (2013). Retrieved from: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvytku-osviti-v-ukrayini.html/> (Last accessed: 10.04.2019) (In Ukrainian).
5. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly (2016). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (Last accessed: 10.04.2019) (In Ukrainian).
6. Komar, O. (2008). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly do zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii: teoretyko-metodychni aspekty*. Uman (In Ukrainian).
7. *Innovatsiina diialnist pedahoha: vid teorii do uspikhu* (2006). Poltava (In Ukrainian).
8. Shkabarina, M. A. (2018). *Rozvytok pedahohichnoi kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin (Candidate's thesis)*. Ternopil (In Ukrainian).

Рецензент: д.пед.н., професор Красовська О. О.